

Vooraf

Uitgangspunt vanmiddag en altijd is om kiezers die zich tot populistische partijen wenden niet te stigmatiseren, maar proberen te begrijpen -door bv. te luisteren, het gesprek aan te gaan- waar het vertrouwen geschaad is, welke zorgen en wensen er zijn.

Kern van het probleem is volgens ons namelijk niet dat de populistische partijen steeds meer terrein winnen, maar dat gelet op hun huidige verkiezingsprogramma's het bereiken van *onze* belangrijkste doelen ondermijnd dreigt te worden:

Een rechtvaardige maatschappij waarin mensen gelijke rechten en kansen hebben en waar het tegengaan van klimaatverandering topprioriteit is.

Uitslag

Dat was toch schrikken na de eerste exitpoll. Hoewel er al speculaties en peilingen waren in de dagen voor de verkiezingen, blijft de winst voor de PVV ongekend.

Er is vanaf 2020 sprake van verrechtsing: van 80 naar 100 zetels ofwel 2/3 van de kiezers.

Dat is deze eeuw eerder voorgekomen, in 2002 won "Fortuyn-rechts" bijna 2/3 kiezers.

Tussen 2006 - 2020 schommelt links/rechts weer rond fifty/ fifty.

Waar landelijk (ten opzichte van 2021)de combinatie GLPvdA 4,8% groeit en de PVV 12,8%, groeit hier lokaal in de Utrechtse Heuvelrug de combinatie GLPvdA 8,4% (6321 stemmen) en de PVV 4,8% (5099 stemmen)

Deze uitslag past in het plaatje dat onze gemeente tot de Greenbelt behoort.

Waar we allemaal de term 'Biblebelt' kennen, de orthodox-protestantse zone die van Zuidwest- naar Noordoost-Nederland loopt, en waar SGP en ChristenUnie hun steun vinden, staat haaks op deze gordel nóg een diagonaal met een specifiek stemgedrag: de Greenbelt.

In deze strook, lopend vanaf de Noord-Hollandse kuststreek, via Amsterdam, het Gooi en Utrecht richting Zuidoost-Gelderland, kregen de groene, progressieve en kosmopolitische partijen GroenLinks en D66 veel stemmen. Bij de verkiezingen voor het Europees Parlement voegde ook de pan-Europese partij Volt zich in dit rijtje.

Aldus *Josse de Voogd, sociaal geograaf* heb je enerzijds een stedelijk netwerk, waarin vooral hoger opgeleiden grote afstanden afleggen als het gaat om werk, verhuizingen en familiebezoek. Anderzijds zijn in Nederland veel mensen honkvast, blijven historische patronen intact en bewegen vooral lager en middelbaar opgeleiden zich vooral binnen hun eigen regio.

Intercitytreinen verbinden de knooppunten van het netwerk, en rond de intercitystations vinden we hippe woonwijken en horeca die op elkaar lijken. Maar de dorpen waar de intercity aan voorbij raast, zijn andere werelden. Het rechts-populisme had ooit vooral aanhang in de oude wijken, maar concentreert zich nu vaker in woonerfwijken achter de geluidswal en in randgebieden van het land.

Analyses

Er zijn goede rapporten met analyse en mogelijke aanpak beschikbaar.

Kort samengevat worden de volgende duidingen gemaakt: onzekerheid/ongenoegen, normalisering van polarisering/haat, onverschilligheid/wegkijken, gevoel van eenzaamheid, geloofwaardigheid van links, angst/boosheid door niet kunnen begrijpen van de complexe wereld, het aanwakkeren van angst door populistische zondebokken aanwijzen om de eigen verantwoordelijkheid te ontlopen.

Groot deel van de kiezers op populistische partijen zijn mensen die oprecht bezorgd zijn, tradities willen behouden en vinden dat problemen moeten worden opgelost.

Waar in de vorige eeuw het bedrijfsleven als het probleem werd gedefinieerd, is het nu de overheid met al zijn regeltjes.

Ik wil hier even kort het rapport van de commissie Marcouch aanhalen, daarin stellen de onderzoekers dat de aanhoudende onvrede twee gezichten heeft:

- de burger die daadwerkelijk het slachtoffer is geworden van een nalatige overheid – kijk naar de Toeslagenaffaire, kijk naar Groningen. De commissie: „Er zijn inwoners die systematisch benadeeld worden door de manier waarop de democratische rechtsorde momenteel functioneert. Zó ernstig benadeeld, dat de sociale grondrechten die de Grondwet benoemt (zoals het recht op huisvesting, bestaanszekerheid, sociale zekerheid, gezondheidszorg en onderwijs) niet worden waargemaakt.” De overheid heeft onrealistische verwachtingen van mensen (systemen vormen obstakels), is zelf slecht aanspreekbaar (van het kastje naar de muur sturen) en verbindt (te) grote consequenties aan fouten van burgers. Veel burgers haken hierdoor af, soms boos, vaker machteloos. Maar eigenlijk haken ze niet af: ze worden weggeduwd.

- de tweede dreiging van onze democratische orde, stelt de commissie, is de „affectieve polarisatie”: het groter worden (of opvallend groot zijn) van ‘wij versus zij’. Het klakkeloos aanjagen van de onvrede zoals Trump dat doet in de Verenigde Staten, het vuur van de woede blijven opstoken. „Het anti-institutionele extremisme, waarbij aan de elite kwaadwillende bedoelingen worden toegeschreven”, zegt het rapport, „is een bedreiging van de democratische rechtsorde.”

Rol van de media

Frames en bubbels, in onze tijd is het makkelijker dan ooit om met alternatieve feiten mensen weg te zetten, de menselijke behoefte aan een zondebok in tijden van onzekerheid te vervullen en vijandbeelden aan te wakkeren in een digitale wereld waarin mensen elkaar vaker niet dan wel echt ontmoeten.

Populistische rechts radicalen als Geert Wilders gedijen goed in amusementsprogramma's op tv, stelt politicologe Léonie de Jonge van de Rijksuniversiteit Groningen. Zij zegt bijvoorbeeld: Het idee van „Milders” sloeg breed aan in de nieuwsmedia. Dit begon eigenlijk al op 18 augustus, toen Yesilgöz zei dat ze niet tegen samenwerking met de PVV was.

De media heeft een belangrijke rol gespeeld in het normaliseren van de extreme denkbeelden Wilders. Tegelijkertijd moeten we niet vergeten: hij zit er al heel lang, is al vaak tweede of derde partij geweest. Dat werkt allemaal door in de normalisering. “En sinds Wilders rechts werd ingehaald door Baudet, leek hij al automatisch gematigder.” De Jonge wijst daarnaast op een ‘weeffout’ in tv-debatten: „De programma's zetten graag uitersten tegenover elkaar, zoals Wilders en Timmermans, want dan krijg je vuurwerk. Maar ons politiek stelsel is niet gebouwd op tweestrijd. De zwevende kiezer heeft er niets aan. Die heeft meer aan een debat tussen twee partijen die dichter bij elkaar liggen.”

De rol van peilingen is natuurlijk een ander belangrijk aspect in dit kader. Het is interessant om na te denken over bijvoorbeeld de peiling van De Hond vier dagen voor de verkiezingen.

Naar een hoopvol perspectief

Waar vinden we onze inspiratie, wat kunnen we doen als mens/ burger, als lokale partij, voor/met wie? Welke koers en activiteiten willen we samen ontwikkelen?

Voor wat inspiratie wil ik een idee van Rob Wijnberg (De Correspondent) met jullie delen. Wat een politiek verhaal een verhaal maakt dat weerklank vindt, is een onderliggende emotionele waarheid: een belofte die mensen niet alleen in het hoofd of de portemonnee, maar in het hart raakt.

Zo'n belofte heeft bijv. de PVV goed gemunt: van een wereld waarin 'wij' weer aan het roer staan, en niet langer worden geregeerd door krachten buiten ons zoals klimaatverandering, Brussel, het buitenland, en de niet-gekozen elites die bepalen wat moet en mag.

Hun belofte aan de kiezer is in een notendop: stem op ons en je krijgt je zeggenschap over je buurt, je land, je politiek én je eigen leven terug. Zoals het ooit, in een geromantiseerd verleden, was.

Progressieven spreken vooral de taal van het moeten, de taal van juridische verplichting en technocratische noodzaak.

We moeten de stikstof terugdringen, anders voldoen we niet aan Brusselse regels.

We moeten overstappen op duurzame energie, anders warmt de aarde te veel op. We moeten minderheden beschermen, anders komt de Grondwet in het geding.

En daardoor ontbreekt het progressieven aan dat cruciale element van een politiek verhaal dat mensen kan bewegen: een vergezicht om naar te verlangen. Iets om naar uit te kijken. Iets dat raakt en beklijft.

We moeten overstappen op een taal van willen.

Een verhaal over méér in plaats van minder. Van overwinnen in plaats van voorkómen. Een verhaal over nieuwe groei in plaats van over oprakende hulpbronnen.

Een verhaal over hoe solidariteit en verbinding onze vrijheid juist groter maakt.

En verder

In de voorbereiding van deze middag hebben we natuurlijk nagedacht over hoe we na vandaag hiermee verder gaan, expliciet en zichtbaar verder bouwen aan hoopvol perspectief. Daarom geven we vandaag leven aan een nieuwe werkgroep, genaamd AVA.

AVA staat voor Analyse, Visie en Actie! Een werkgroep voor denkers, doeners en visionairs.

Deze werkgroep gaat verder met hetgeen we vanmiddag besproken hebben met elkaar.

Op zoek naar passende input en acties voor de komende tijd.

Dan is het nu de hoogste tijd om het glas te heffen: op naar een inspirerend jaar, waarin we naar elkaar omkijken, zorg dragen voor onze omgeving: Samen verder!